

Marcella Visch

**HET BIJZONDERE LEVEN
VAN EEN HOLLANDSE
VROUW**

HET BIJZONDERE LEVEN
VAN EEN HOLLANDSE
VROUW

Marcella Visch

**HET BIJZONDERE LEVEN
VAN EEN HOLLANDSE VROUW**

Een levensgeschiedenis

Samengesteld door: Jelena Pravdina

Redactie: Ljoedmilla Polechina

© 2018, Marcella Visch

© 2022, Glagoslav Publications B.V.

www.glagoslav.com

ISBN: 978-1-914337-15-4

Dit boek is beschermd door auteursrechten. Geen deel van deze publicatie mag worden gebruikt, opgeslagen in een catalogus of doorgegeven in enige vorm of op enige wijze zonder de toestemming van de uitgever, en mag ook niet verspreid worden in een uitgave die enigerlei wijze verschilt van deze uitgave, zonder dat analoge voorwaarden geldend zijn voor de volgende koper.

Marcella Visch

HET BIJZONDERE LEVEN
VAN EEN HOLLANDSE
VROUW

Inhoud

RUSLAND	12
HET GEZIN	12
HET JONGE RUSLAND	14
DE REIS	18
HET BEGIN	20
DE COMMUNE	27
HET WERK. DE MORAAAL. DE WEDERZIJDSE HULP	29
DE HOLLANDERS. HUN IDEEËN EN INBRENG	32
CHARKOV	37
DE OORLOG	40
DE EVACUATIE	43
HOLLAND	51
DE VERHUIZING	51
HET GEZIN	53
DE NIEUWE TIJD	65
ONVERGETELIJKE ONTMOETINGEN	76
JOERI ZJOEKOV	80
MSTISLAV ROSTROPOVITSJ	82
NATALIA NIKOLAJEVNA ORLOVSKAJA	84
DE ARTSEN	87
HERINNERINGEN	89
EPILOOG	95
LITERATUUR	99
FOTO'S	101

“Zo ver weg
Zo dichtbij...”

*Het levensverhaal van een Nederlandse vrouw,
geboren en opgegroeid in het verre Rusland, dat
zij voor altijd in haar hart gesloten heeft...*

Beste lezer!

Dit boek is het verhaal van mijn leven en dat van mijn ouders. Is heel goed mogelijk dat niet iedereen zich voor kan stellen wat ik vertel, vooral voor Nederlandse lezers is dat moeilijker. Ik vertrouw mijn verhaal toe aan de auteur, een vrouw die geboren en getogen is in hetzelfde land als ik. Ook haar familieleden waren “kinderen van de oorlog”, een begrip dat voor mij een bijzondere betekenis heeft. Mijn herinneringen roepen nog altijd een storm van emoties op. Alles voelt nog zo dichtbij en zo dierbaar. Boven al het andere dat ik heb meegemaakt wil ik in dit boek uitdrukking geven aan mijn positieve ervaringen.

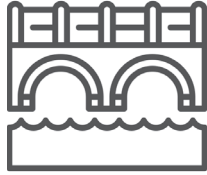
Meer dan dertig jaar heb ik wetenschappers, toeristen en ensembles uit de Sovjet-Unie begeleid op hun wegen door Nederland. Ook met Nederlandse reizigers heb ik veel gewerkt, tijdens specialistische reizen naar fabrieken en sovchozen in de USSR en op cruises langs de Wolga en de Dnjepr. In beide landen hadden de mensen veel belangstelling voor elkaars leven van alledag. Als ik in een bus naast de chauffeur zat werd mij vaak verzocht juist daarover te vertellen.

Iedere keer als ik toeristen uit de USSR of uit Nederland uitgeleide deed voelde het alsof ik afscheid nam van goede vrienden. Vaak was ik tot tranen toe geroerd. Eén voorval is mij altijd bijgebleven. Dat was toen we met een groep op de terugweg waren naar Amsterdam. Een oudere mevrouw was in het vliegtuig de hele tijd bezig geweest met een rood draadje op een zakdoekje het Russische woord SPASIBO - dank u wel - te borduren. Dit zakdoekje gaf ze mij op het vliegveld ten afscheid.

Geregeld hebben mensen mij gezegd dat ik eens boek moest schrijven over mijn leven. Zelf heb ik daar nooit zo over nagedacht. Nu ben ik 88 en sinds lang met pensioen. Mijn kinderen en kleinkinderen zijn opgegroeid, er is al een eerste achterkleinkind. Sommigen hebben een Russische naam. Ik ben altijd blij om ze te zien. Ze tonen veel interesse in mijn levensgeschiedenis.

Zodoende heb ik besloten voor hen dit boek te maken. Op hun verzoek is het uitgekomen en aan hen draag ik het op. Ook draag ik het boek op aan mijn ouders – Koos en Nell Visch, de “kolonisten” uit Nederland. Hun belangrijke besluit om naar de Sovjet-Unie te emigreren heeft mij het geluk geschonken om in één leven twee Vaderlanden te hebben.

Marcella Visch (Mol).

Met dank aan de auteur van mijn biografie, Jelena Pravdina, voor haar enthousiasme en haar volharding bij het zoeken naar historisch materiaal, gewijd aan een belangrijk Siberisch project en een uniek internationaal experiment.

RUSLAND

HET GEZIN

Het was volop lente. De bruiloft was rustig en bescheiden verlopen, de gasten waren vertrokken. Ook de jonggehuwden, Koos en Nell Visch¹, waren klaar voor vertrek. Met het geld dat zij voor hun huwelijk hadden gekregen hadden zij besloten naar Rusland te gaan. Op een lange, moeilijke reis naar een onbekend, nieuw land.

Koos Visch was geboren in 1899, zijn jonge echtgenote Nell twee jaar eerder. Haar meisjesnaam was Vermeer. In het gezin werd schertsend gezegd dat ze familie waren van de bekende kunstenaar. Beiden waren lid van de Nederlandse Jeugdbeweging (de Jongelieden Geheelonthouders Bond – JGOB) die in 1912 in Haarlem was opgericht. Onder de leden waren vele jonge schrijvers, kunstenaars en idealisten van allerlei slag. Deze generatie was opgekomen door de snelle industrialisatie van Europa in de tweede helft van de 19^e eeuw.

Hij was een jonge technicus, een metallurg, die schriftelijke cursussen had gevolgd in Engeland en in Berlijn, waar hij als consequent pacifist gevangen zat voor dienstweigering in het Nederlandse leger. Zijn kennis en talenten wilde hij inzetten voor de grote projecten van de nieuwe tijd. Zelf was hij afkomstig uit een arbeidersgezin en opgevoed met de idealen van de arbeidersdemocratie, de idealen van gelijkheid en broederschap.

Zij kwam uit een welgesteld traditioneel burgerlijk en religieus gezin. Het meisje had al op jonge leeftijd aan de Haagse Modevakschool

¹ Volledige namen: Hendrikus Jacobus Visch (1899 – 1943), Petronella Gerardina Vermeer (1897 – 1990).

het diploma van costumière behaald en was al vroeg begonnen te werken. Zelf koos ze haar garderobe met zorgvuldigheid en ging altijd bescheiden, maar smaakvol gekleed.

De jeugdige Nell, die hartstochtelijk verliefd was op haar man en zijn idealen deelde, was bereid hem desnoods tot het einde van de wereld te volgen.

Hun plaats van bestemming – de Oeral, Nadezjdinsk en later Kemerovo – was voor hen inderdaad het einde van de wereld. Ergens achteraf gelegen tussen de Siberische rivieren was dit district nog maar heel kort voor hun aankomst verlaten door admiraal Koltsjak en zijn Witte Vrijwilligersleger. De Sovjetmacht had zich er gevestigd en had de energieke Hollandse ingenieur Sebald Rutgers het voorstel gedaan om in Kemerovo een autonome industriële kolonie te stichten. Het was de bedoeling dat er in de kolonie zij aan zij met de Russische arbeiders en ingenieurs ook buitenlandse arbeiders en specialisten kwamen werken.

HET JONGE RUSLAND

Het land was nauwelijks bekomen van de Eerste Wereldoorlog en de revolutie. De tsaristische autocratie werd vervangen door in eerste instantie de Tijdelijke Regering, en vanaf oktober 1917 kwamen de arbeiders en boeren aan de macht. Waarna de brand van de burgeroorlog uitbrak. Het hele land lag in puin. Het was dringend noodzakelijk om de verwoeste fabrieken en bedrijven te herstellen en nieuwe ondernemingen op te zetten. Het internationale proletariaat werd te hulp geroepen en reageerde onmiddellijk.

Er bestond in die tijd veel animo om naar de Sovjet-Unie af te reizen en het nieuwe land op te bouwen. Begin 1921 kwamen er al emigranten aan uit de Verenigde Staten. Ze kwamen naar Siberië, niet alleen op zoek naar werk, maar ook met een vurig verlangen om de jonge Sovjetrepubliek te helpen de problemen te boven te komen en de industrie van het land te herstellen.

De eerste landverhuizers werden door de plaatselijke bevolking vijandig bejegend. De laatste salvo's van de burgeroorlog waren nog maar net weggestorven. Ver weg in het oosten was de strijd eigenlijk nog niet eens beslecht. En nu kwamen er weer vreemdelingen, die HUN land, HUN werk inpikten. Waar nog bij kwam dat de activiteiten van de kolonisten de eerste tijd geen enkel zichtbaar of merkbaar nut leken te hebben. De boeren en de vroegere mijnwerkers wilden hun grond niet delen met de vreemdelingen en beschouwden ze als de nieuwe uitbuiters.

Er was geen elektriciteit, waterleiding, riolering, niets van al het comfort dat ons tegenwoordig omringt. Dat alles was in de eerste jaren van de kolonie een onvoorstelbare, onbereikbare luxe. Maar de buitenlandse arbeiders hadden alles op het spel gezet. Zij kwamen voor eigen rekening naar Sovjet-Rusland, hadden al hun bezit verkocht en

voor het geld gereedschap en levensmiddelen aangeschaft. Al wat nodig was om Lenin en de bolsjewieken te helpen het socialisme op te bouwen, de industrie te herstellen in het door de revolutie en de burgeroorlog verwoeste land, brachten ze met zich mee.

Het begin van de kolonie dateert van 1921. Toen werd de exploitatie van de rijkdommen in het Koeznets-bekken op de agenda van de Hoogste Raad van de Volkseconomie gezet. Op bevel van het Centraal Comité en met steun van Lenin zelf werd aan de oever van de rivier de Tom een kleine nederzetting gesticht, in de onmiddellijke nabijheid van de oude, op dat moment verlaten mijnschachten.

Het oorspronkelijke idee van de ontginning van deze gronden stamt echter al uit de tsarentijd. Reeds in 1912 had Vladimir Trepov, een hoge adviseur aan het hof, de tsaar geënthousiasmeerd voor zijn grootse plannen met betrekking tot de ontwikkeling van het land en het versterken van zijn veiligheid. De veiligheid moest versterkt worden door in eerste instantie de industrie te ontwikkelen. Daarvoor waren natuurlijke hulpbronnen nodig, allereerst steenkool en ijzererts. En zo kwam dan ook de vraag naar de enorme rijkdommen van Siberië naar voren.

De plaatselijke bevolking koesterde een legende over de Verbrande Berg: ooit was er de bliksem ingeslagen, waarbij de top van de berg was afgebrand. Zo was de berg aan zijn naam gekomen. Niemand wist destijds wat de oorzaak was van deze wonderbaarlijke gebeurtenis. Maar al spoedig werd duidelijk dat er in de streek steenkool te vinden was, en al vanaf de 18^e eeuw begon men geleidelijk met de exploitatie. In 1912 onderzocht de ertskundige Michailo Volkov tijdens een expeditie naar dit gebied de steenkoolberg en ontdekte een steenkoollaag die rechtstreeks aan de oppervlakte kwam. Deze plaats werd de vindplaats van Kemerovo genoemd en er werden enkele schachten aangelegd. Op de rechteroever van de Tom lagen een dorp en de mijn, op de linkeroever lag het kerkdorp Sjtsjeglovo. Daar woonden niet meer dan drieduizend inwoners, hoofdzakelijk ongeletterde boeren. Zij gingen in de mijnen werken. Maar er waren veranderingen in aantocht.

In Sint-Petersburg was de adviseur Trepov koortsachtig in de weer. Iedereen wist van de rijke vindplaatsen, maar men was bang om er geld in te steken. Er waren reusachtige kapitalen en politieke invloed

nodig om het project van de grond te krijgen. Op 19 oktober 1912 sloot het kabinet van de Tsaar met Vladimir Trepov een contract af voor de winning van Siberische steenkool in het Koeznets-bekken, voor een termijn van zestig jaar. Zo ontstond Kopikoez – de eerste aandeelhoudersmaatschappij van de kolenmijnen van Koeznetsk. Voor de ontginning van de vindplaats kreeg de maatschappij een concessie voor een gebied dat groter was dan het huidige Engeland. Hier, rondom de mijn van Kemerovo, moest een grootschalig industrieel centrum verrijzen. Maar dat alles lag nog in het verschiet.

De aandeelhoudersmaatschappij ging snel van start. In 1913 werd de eerste mijn gebouwd. Bij de opening was de man aanwezig met wiens naam nadien alle activiteiten van Kopikoez verbonden zouden zijn. Josef Fjodoróvitsj, de eerste president-directeur van de mijn van Kemerovo, had van zich doen spreken als een briljant ingenieur en getalenteerd econoom. Er werden allerlei technici aangetrokken. Voor de verkenning van het veld arriveerde een geleerde van wereldfaam, de geoloog Leonid Loetogin. Het veld werd grondig onderzocht. Fjodoróvitsj was verbijsterd over de resultaten. Loetogin schatte, dat er in de schoot van het Koeznetsk-bekken meer dan 250 miljard ton steenkool verborgen lag, wat gelijk is aan zes Donbassen. En dat was aanzienlijk meer dan de totale steenkoolvoorraden van Duitsland en Engeland bij elkaar. Kemerovo wachtte een grote toekomst.

De plaatselijke boeren stonden versteld van de snelle veranderingen, waardoor de omgeving er in vrij korte tijd heel anders uit was gaan zien. De eerste stenen gebouwen verschenen. Daarin werden het kantoor van de mijn van Kemerovo, het ziekenhuis en het huis van de bedrijfsleider gehuisvest. Uit heel Rusland kwamen honderden mensen op het werk af. De plaatselijke bewoners waren niet bepaald blij met de snelle bevolkingsgroei.

De Eerste Wereldoorlog, die in 1914 begonnen was, zorgde voor een nijpend tekort aan steenkool in het land. Ook ontstond een gebrek aan patronen, kruid en metaal. Er werden krijgsgevangenen naar het mijnengebied Kemerovo gestuurd voor de bouw van een cokes-chemisch fabriekscomplex.

Een spoorweg werd aangelegd, die in 1915 gereed kwam. De plaatselijke bevolking was geschokt toen in september de eerste

locomotief, puffend in wolken stoom, aankwam op het station. Over de rivier werd een kabelbaan gespannen van drie kilometer lang. Daarlangs werd vanaf de rechteroever steenkool uit de Tsentralnajamijn aangevoerd voor de cokes-chemische fabriek, die gelegen was aan de linkeroever de Tom. De volgeladen karretjes vlogen zo in een paar minuten de rivier over. In zeer korte tijd was de mijn van Kemerovo volledig in bedrijf. Fjodoróvitsj verbeelde zich al gigantische bedrijven en mijnen met een moderne uitrusting en duizenden medewerkers. Hij droomde ervan om hiermee het energiepotentieel van het land op te voeren.

Toen brak de revolutie uit. Daarmee begon de ondergang van KoPiKoez. De Burgeroorlog nam verwoesting en honger met zich mee, overal stroomde bloed. In de bossen vormden zich afdelingen partizanen, bandietenbendes maakten de wegen onveilig. De dichtstbijzijnde nederzetting, Sjtsjeglovo, kreeg de status van een stad en werd omgedoopt tot Sjtsjeglovski. De stad ging voortdurend in andere handen over, nu eens van de Witten, dan weer van de Roden. In die situatie ging het contact met de aandeelhouders verloren. Fjodoróvitsj formeerde op eigen houtje een nieuw bestuur en sloot met Koltsjak een contract voor de levering van steenkool voor zijn leger. In januari 1920 werd het leger van Koltsjak vernietigd. Bij besluit van de Sovjetregering werd Kopikoez genationaliseerd. Fjodoróvitsj moest vertrekken. Hij nam alleen het Rode Boek mee, waarin alle rijkdommen van de Koezbass beschreven waren: de gedetailleerde kaarten van de vindplaatsen, door Loetoegin samengesteld, en de Belgische werktekeningen van de cokes-chemische fabriek. Maar de opgeblazen bruggen, de verwoeste wegen, de overstroomde schachten en de fabriek bleven achter, wachtend op de nieuwe eigenaren.

DE REIS

Het was 1922. De reis van de pasgetrouwde Koos en Nell begon in de Rotterdamse haven. Het duurde lang. Eerst over zee naar Petrograd met het motorschip *Warszawa*. De zeven dagen op zee betekenden voor het jonge paar hun huwelijksreis. Nell bleek bijna de enige vrouw aan boord te zijn. Op de dag van aankomst was het helder weer. Over de kade, tussen de orkesten en de mensen die hen met rode vaandels en spandoeken verwelkomden door, renden zwervkinderen blootsvoets rond en vroegen iedereen om brood.

“Broodje ² alstublieft! Een stukje brood!”

Dit waren de eerste woorden in het Russisch die Koos en Nell in Rusland hoorden. Het is ze hun hele leven bijgebleven. In plaats van het feest, het orkest en de bloemen bleven juist deze jongetjes hun bij. Koos kwam hier vaak op terug. Hij zei dan dat er altijd iemand is die het slechter heeft dan jij. Dat je altijd alles moet delen wat je hebt. En vooral het allernoodzakelijkste – eten, brood, broodje. Toen namen Koos en Nell het vaste besluit om na aankomst in Kemerovo hun trouwringen en andere kostbaarheden aan kindertehuizen af te geven, om daarmee brood en ander voedsel voor de kinderen te kopen. En enige tijd later zamelden ook andere kolonisten de etenswaren in die ze meegenomen hadden, en schonken die aan kindertehuizen en ziekenhuizen.

In Petrograd werden de reizigers tijdelijk ondergebracht in het Smolny, waar vóór de Revolutie het Instituut voor adellijke meisjes was gehuisvest. Daar sliepen ze in enorme zalen en kregen in net zulke gigantische zalen eenvoudige koolsoep met donker brood te eten. Het duurde enige tijd voordat ze, eindelijk, naar Siberië konden afreizen,

2 In het Rusland van die tijd, en ook nu nog, wordt voor het woord brood vaak liefkozend het verkleinwoord ‘broodje’ gebruikt. In het Nederlands klinkt dit wat ongewoon en heeft het woord een ietwat andere associatie. Toch is dit hoe de Rus het benoemt.

naar hun plaats van bestemming. Met een speciale trein vertrokken zij naar Nadezjdinsk in de Oeral, een deel van de wagons reed verder naar Kemerovo.

Het jonge paar reisde in een coupérijtuig, de Amerikaanse arbeiders in verwarmde goederenwagons. Verder regen zich de lange dagen aaneen, werd er eindeloos haltgehouden op naamloze stations en stampten de wielen onvermoeibaar voort. Details van de eerste dagen in Rusland zijn ons bekend dankzij een bewaard gebleven brief van Nell aan haar moeder. Op zekere dag kwam op een klein station ergens achter de Wolga iemand in een leren jack de wagon binnen en verklaarde dat alle passagiers een medische controle moesten ondergaan in het stationsgebouw. Maar niemand begreep wat hij zei, en er bleek geen tolk in de buurt. De mensen bleven op hun plaatsen zitten. Toen gaf de man in het leren jack, die kennelijk strenge instructies had, bevel de wagons met de buitenlanders los te koppelen. Zij bleven een hele week in quarantaine op een dood spoor staan, dat voor dat doeleinde bestemd was. Pas dagen later, nadat Moskou was ingeschakeld, lukte het de quarantaine van de landverhuizers op te heffen, en rolden de wagons verder. Aldus verliep de eerste kennismaking met het land en zijn bewoners.

HET BEGIN

De eerste buitenlandse kolonisten begonnen met het optrekken van woonbarakken voor de arbeiders, huizen voor de ingenieurs en specialisten en gebouwen voor gemeenschapsvoorzieningen. Het enige stenen huis dat al op het terrein van de toekomstige kolonie stond was gebouwd door Oostenrijkse krijgsgevangenen die hier na de Eerste Wereldoorlog waren beland, en had enige tijd als hoofdkwartier gediend voor admiraal Koltsjak. Aan de overkant van de Tom bevonden zich de mijnen en de ruïnes van de fabriek, die zou worden hersteld en opgestart.

Het initiatief daartoe was in 1921 uitgegaan van de Hollandse ingenieur Sebald Rutgers. Samen met Ludwig Martens – een ervaren Russische bolsjewiek en de eerste vertegenwoordiger van Sovjet-Rusland in de Verenigde Staten – had hij een brief geschreven aan V.I. Lenin, waarin hij tot in detail zijn plan uiteenzette om een Autonome Internationale Kolonie voor de winning van de onmetelijke onderaardse rijkdommen van Siberië te stichten.

Rutgers zelf was in Rusland terechtgekomen via Indonesië. Vóór zijn werk in Indonesië had hij een aantal grootstedelijke projecten verwezenlijkt, bruggen en havens gebouwd. Van jongs af aan voelde hij zich verwant met de socialisten en streefde hij naar een betere wereld. Toen in Rusland de revolutie begon wilde hij graag zijn steentje bijdragen aan de opbouw van de nieuwe maatschappij. In Indonesië had Sebald Rutgers aanschouwd hoe ongelukkig en rechteloos de arbeiders in de koloniën waren. Op eigen initiatief probeerde hij een medische post voor de arbeiders op te zetten; ook ondersteunde hij een aantal van hen die het moeilijk hadden. Toen zijn arbeidscontract afgelopen was besloot Rutgers met zijn gezin naar Japan te verhuizen, om dichterbij Rusland te zijn en te trachten van daaruit de jonge republiek in te

komen. Vanuit Japan stak hij samen met zijn vrouw en twee kameraden over naar Vladivostok.

Vervolgens volbrachten zij de zware reis naar Moskou, dwars door Rusland, dat in die tijd in lichterlaaie stond door de Burgeroorlog. Driemaal moesten zij de frontlinie tussen de Roden en de Witten passeren, waarbij Rutgers zich aan de Witten voordeed als een zakenman die uit was op gunstige contracten en zijn Nederlandse paspoort liet zien met het visitekaartje van lid van de Raad van het Nederlands Ingenieurs Instituut en consulent van de Verenigde Nederlands-Indische Spoorwegen; de Roden vertelde hij dat hij Lenin persoonlijk kende. Na enorme avonturen en moeilijkheden, waarbij ze meer dan eens hun leven riskeerden, bereikten ze Moskou.

Direct na aankomst wendde Rutgers zich tot Lenin, met zijn plan om industriële werkkolonies van buitenlandse arbeiders en specialisten uit de ontwikkelde landen te organiseren. Hij stelde voor om te beginnen met de exploitatie van het Koeznetsk-bekken, waarna ook andere projecten aan bod zouden komen. In zijn voorstel aan Lenin schreef hij: “De voordelen van dit gebied vanuit technisch oogpunt liggen in zijn onuitputtelijke voorraden aan landbouwproducten, hout, steenkool en ijzer...” Toen hij hoorde van het bestaan van het Rode Boek van ingenieur Fjodoróvitsj, de vroegere directeur van Kopikoez, ondernam Rutgers meerdere pogingen om hem te ontmoeten en hem ertoe te bewegen het boek af te staan, ten bate van zijn projecten voor het herstel van het industriële centrum van de Koezbass. Maar Fjodoróvitsj weigerde hardnekkig hem te ontmoeten. Kopikoez was zijn levenswerk. Hij geloofde niet in de ideeën van Rutgers en hoopte op een terugkeer van de oude orde. Uiteindelijk stemde hij toch in met een ontmoeting. Na alle argumenten aangehoord te hebben, stelde hij toen Rutgers in de gelegenheid om het zo waardevolle boek over te schrijven. En zo kwamen de voor de reconstructie van het gebied onontbeerlijke kaarten, tekeningen en andere documenten bij de nieuwe projectleider terecht..

In Rusland aangekomen zag Rutgers een heleboel nieuwe mogelijkheden voor de jonge republiek. Hij maakte kennis met de Amerikanen Herbert Calvert – een technicus van de Fordfabriek in Detroit, afstammeling van aristocraten uit New England en lid van

de internationale unie “Industriewerkers van de Wereld”, en met Bill Haywood – een anarchist met een romantische inslag, die een van de grootste vakbewegingen in de VS leidde en de ideeën van gelijkheid en broederschap onder de toekomstige arbeiders van de kolonie uitdroeg. Allebei wilden ze, net als Rutgers, hun steentje bijdragen aan de industriële inrichting van het nieuwe land van arbeiders en boeren. In Moskou kruisten hun wegen. Zij stelden voor op de grondvesten van Kopikoez een project op te zetten dat arbeiders van de hele wereld zou verenigen in een nieuwe grandioze onderneming – de Autonome Industriële Kolonie “Koezbass.” Het hoofddoel van het project was het herstel van de door de oorlog verwoeste Siberische mijnbouw en industrie, met de deelname van buitenlandse arbeiders en specialisten. Binnen de kolonie moesten de ideeën van arbeidersgelijkheid worden ondersteund, en gebruik worden gemaakt van effectieve bestuursystemen en moderne technologieën. Een dergelijk project voor de opbouw van een “nieuwe wereld” vereiste goedkeuring van bovenaf.

Het hoofdaccent van het project lag in de Oeral en de Koezbass, waar een machtig landelijk industrieel centrum moest komen. De Nadjezdinski metaalfabriek in het noorden van de Oeral en de mijnen van de Koezbass moesten worden hersteld. Sebald Rutgers stelde voor ook buitenlandse specialisten op verschillend terrein uit te nodigen om voor enkele jaren op contract te komen werken. Deze mensen zouden niet komen om hun idealen te realiseren, maar om betaald werk te verrichten. Hun drijfveren verschilden van die van de ideologisch gemotiveerde arbeiders

Lenin reageerde positief. Het project van Rutgers kon een belangrijk experiment worden, zowel voor de Sovjetregering als voor met het communisme sympathiserende arbeiders in de hele wereld. Hij had wel zijn twijfels, want na de revolutie en de Burgeroorlog waren de omstandigheden in Rusland verre van eenvoudig: verwoesting, honger, epidemieën. Kunnen vreemdelingen dat volhouden? Afzien van het normale leven met alle comfort en vrijwillig het in die tijd nog volledig woeste Siberië komen ontginnen is een zware test, waarbij de standvastigheid van de proletarische internationalisten flink op de proef zou worden gesteld.

Er werden voorwaarden opgelegd aan de vrijwillige landverhuizers: zij moesten voor twee jaar levensmiddelen en kleding meenemen, en ook

werktuigen – gereedschap en al wat noodzakelijk was. De Nederlander Harry Sussman schreef in 1922 aan zijn broer: “De kolonisten moesten tweehonderd dollar meebrengen, kleding, beddengoed en voedsel. Wij hebben ons verplicht om met een productiviteit en discipline te werken die hoger is dan die van het kapitalisme.” Deze eisen van Lenin weerhielden de mensen die in de Siberische kolonie wilden werken niet. Daar kwam nog bij dat de kolonisten er collectief verantwoordelijk voor gesteld dat de mensen die naar Rusland vertrokken tot allerlei ontberingen bereid en tot maximale inspanningen in staat waren. Alle bijzonderheden moesten ter beoordeling worden doorgegeven aan de Sovjetmachthebbers. De kolonisten waren verplicht hun besluiten direct uit te voeren. Ook moesten zij de plaatselijke bevolking helpen en streven naar vriendschappelijke betrekkingen om het wantrouwen en de jaloezie te overwinnen.

Op 22 juni 2021 werd door de Raad van Arbeid en Defensie het besluit genomen tot de oprichting van de kolonie. Volgens dit besluit moest Rutgers zich met een tiental medewerkers naar de Oeral en het Koeznetsk-bekken begeven, om ter plaatse te bepalen welke ondernemingen en mijnen geschikt waren om aan de Amerikaanse industriële immigranten ter beschikking te stellen.

Na terugkeer van deze reis legde Sebald Rutgers de Raad een gedetailleerd plan voor tot het opzetten van een industriële arbeiderskolonie, met als doel het herstel en de ontwikkeling van de steenkoolwinning en de productie van cokes in de Koezbass.

Op 20 oktober 1921 werd het besluit bekrachtigd tot het opzetten van de Autonome Industriële Kolonie “Koezbass”, afgekort AIK. De kolonie kreeg de volle vrijheid wat betreft zelfbestuur, selectie van het management, planning en organisatie van de werkzaamheden. Zij zou een staat in de staat kunnen worden. Het was de bedoeling dat de werkkrachten in deze regio voornamelijk zouden bestaan uit vrijwillige arbeiders uit de VS, Duitsland, Engeland, Frankrijk, België, Hongarije en andere landen. De meesten van hen hadden geen enkele vorm van onderwijs of vakopleiding genoten. In de VS heerste op dat moment grote werkloosheid en de arbeiders trokken met honderden naar Rusland. Dit project gaf hun de mogelijkheid om weer aan het werk te gaan. De plaatselijke overheid in Amerika was alleen maar blij met hun

vertrek. Zij vertrokken met hun gezinnen, omdat zij niets te verliezen hadden. Hun werd werk gegarandeerd en een passend loon. Maar velen waren helemaal niet voorbereid op de ontberingen die hun te wachten stonden in het nieuwe land. De campagne greep zó snel om zich heen en de mensen gingen zó snel op weg naar Rusland dat er bij hun aankomst niets gereed was. Bijzonder zwaar was het voor de allereerste kolonisten. Zij hadden geen woonruimte, geen badgelegenheid, geen eetzaal, het ontbrak hun aan iedere vorm van gemak. Hierover vertellen ook de brieven van Koos Visch aan zijn familieleden in Nederland, die tot aan 1940, tot vlak voor de Duitse bezetting zijn brieven nog ontvingen. In het Instituut voor Sociale Geschiedenis worden 36 van deze brieven bewaard. Het huiselijk archief van de familie Visch-Mol bezit de kopieën ervan.

Rutgers en Calvert maakten in vele landen actief propaganda voor de AIK. In New York werd op Broadway het Koezbureau geopend, waar mensen zich konden opgeven voor de opbouw van het “rijk van de gelijkheid.” Het bureau verspreidde informatie over de kolonie in het verre Siberië, waar geleefd en gewerkt werd volgens de principes van arbeiderszelfbestuur. In heel Amerika waren meer dan dertig centra die de uitreisdocumenten naar de Koezbass regelden. De Amerikaanse arbeiders waren enthousiast over de ideeën van gelijkheid en arbeidersbroederschap. Velen van hen wilden meewerken aan de opbouw van de “nieuwe wereld.” Zij geloofden in Calvert, in het beeld dat hij schetste van de AIK. Harry Sussman schreef vanuit Amerika aan zijn broer: “Ik heb voor 10 cent een folder gekocht: in het kleine stadje zijn vier bakkerijen, een hotel, een ziekenhuis, twee bioscopen, brede straten, huizen met elektriciteit en soms met waterleiding. Heb besloten te gaan.”

In Amerika dook zelfs een nieuw woord op: “koezbassing”, wat “gratis werken” betekent. Herbert Calvert begeleidde de landverhuizers persoonlijk naar Siberië. In haar biografie van Bill Haywood³ schrijft Jevgenia Krivosjejeva dat Bill zich toen hij wegvoer van Amerika tot het Vrijheidsbeeld richtte met de woorden: “Jij, oude heks, stond altijd met je rug naar mij toe. Nu draai ik jou mijn rug toe en ga naar het land van

3 Bolsjoj Bill in de Koezbass: bladzijden van internationale betrekkingen.

de echte vrijheid.” Bill kwam in juni 1922 in Kemerovo aan. Hij was een levende legende. In Amerika was één woord van hem genoeg om een hele bedrijfstak stil te leggen. Hij was een anarchist, een aanhanger van de utopische ideeën van absolute gelijkheid. Reeds in 1910 had hij in Kopenhagen Lenin ontmoet. Bij die gelegenheid sprak Lenin: “Ik heb veel over u gehoord, Big Bill.” Waarop deze antwoordde: “Ik niet over u.”

Zo ontstond de door buitenlandse vrijwilligers gestichte Autonome Industriële Kolonie “Koezbass”, de eerste buitenlandse onderneming in Sovjet-Rusland. De eerste directeur van de onderneming was een vriend van Bill Haywood, een Cherokee indiaan genaamd Jack Ch. Bayer. De Amerikaanse indiaan, een eenvoudige arbeider en lid van de Amerikaanse Communistische Partij, stierf al snel aan een hartaanval, staande achter een kathedraal, vanwaar hij een vurige redevoering tot de arbeiders richtte. Hij probeerde de plaatselijke boeren duidelijk te maken waarom de buitenlandse arbeiders hier naartoe waren gekomen. Maar de plaatselijke bevolking bleef als tevoren de buitenlanders zien als de nieuwe uitbuiters. Zij bleven zeggen: “De oude zijn nog niet weg, of er zijn alweer andere.”

Binnen de AIK werden alle problemen besproken op eindeloze algemene vergaderingen. Over de kleinste details werd na lang overleg gezamenlijk beslist. Hierdoor verliepen de zaken buitengewoon traag. De grandioze plannen voor de industriële opbloei kwamen vooralsnog niet verder dan op papier. Bill Haywood, die na de dood van zijn vriend directeur was geworden van de kolonie, werd geconfronteerd met duizenden organisatorische problemen die hij niet in staat was op te lossen. Het utopische karakter van zijn droom werd duidelijk. Iemand anders moest de “grote arbeidersbroederschap” leiden. Het stuklopen van zijn idealen vormde de oorzaak van Bill Haywoods vertrek. Bij zijn vertrek uit de kolonie huilde hij als een kind.

De nieuwe leider van de AIK werd Sebald Rutgers. Hij was een pragmatischer persoon, met de ambitie en het vaste voornemen de kolonie om te vormen tot een modelonderneming. Als marxist begreep hij hoe belangrijk een strikte leiding was. Hij begon met kardinale maatregelen. Op het moment dat hij in functie trad, waren er op honderd arbeiders 45 leidinggevenden. Rutgers besloot tot massale ontslagen in het ambtenarenleger. Omdat veel kolonisten nog steeds in

tenten woonden was de volgende stap de bouw van een groot collectief wooncomplex voor tweehonderd mensen. In het buitenland werden moderne materialen besteld, in hoog tempo werden woonhuizen en openbare gebouwen neergezet en wegen gerepareerd. Maar de voornaamste taak bleef de voltooiing van de door Kopikoez aangevangen bouw van de cokes-chemische fabriek op de linkeroever van de Tom.

FOTO'S

Pasgetrouwden Koos en Nell.

Marcella Visch

(05-06-1930 – 09-04-2019)

Alles in haar leven, nog voor haar geboorte, begon met de beslissing van haar ouders. Nog voordat zij hun gezinsleven thuis, in Holland, konden opbouwen, zijn ze in 1922 vertrokken om een nieuw land op te bouwen. Een land dat in die periode nog niet hersteld was van een revolutie en een burgeroorlog, het verlies van naasten, van honger en ziekte. Een land waar fabrieken en bedrijven verwoest waren en waar bijna geen technici meer waren om de productie weer op gang te brengen. Marcella's ouders rekenden het tot hun plicht om zich volledig in te zetten voor het herstel van de economie van de jonge republiek en gingen op weg op een verre, en zoals later is gebleken, lange reis.

In de dertiger jaren begon in de Sovjetunie de politieke reactie, die in de massale repressie zich heeft geuit. Het land was bevangen door angst. De jaren van repressie vermorzelden of vernietigden miljoenen mensen. En indien je een buitenlander was, en nog wel partijlid, niet zomaar iemand maar een persoon met een leidende positie, was het al bijna onmogelijk om een arrestatie te ontlopen. De Hollanders die toen in het Sovjet-Unie woonden liepen een reëel gevaar om in de molens van de tijd vermalen te worden. Gelukkig heeft Marcella van die vreselijke tijd weinig gemerkt – ze was te jong, en wat het meest telde is dat haar gezin door het noodlot werd gespaard. Het zal wel nooit bekend worden welke beschermengel dit gezin in die verschrikkelijke jaren heeft behoed.

Maar de zware jaren waren nog niet voorbij. De Tweede Wereldoorlog brak uit. Het land ging gebukt onder nieuwe beproevingen. Vier lange jaren streed de hele bevolking uit alle macht tegen de vijand. De strijd verliep niet alleen aan de frontlinies, ook in het achterland gaven de mensen hun uiterste krachten aan het arbeidersfront voor de overwinning. Volkomen uitgeput en geveld door een zware ziekte ging ook het hoofd van het gezin Koos J. Visch heen.

In dat land, in dat gezin groeide de bescheiden, compromisloze en onbuigzame Marcella op. Na alles wat ze doorgemaakt had aan beproevingen en offers, bombardementen en honger, na het zware werk in haar tienerjaren, had ze haar warmte en haar vertrouwen in de mensheid niet verloren.

Marcella zegt: “Ik houd heel veel van het Russische volk! En van het Hollandse volk niet minder! Beide landen zijn me even dierbaar! Ze hebben me allebei ongelooflijk veel geschonken. En nooit zullen ze me vreemd zijn.” Twee landen – twee liefdes. De ene liefde is onvoorwaardelijk, zoals de liefde voor je moeder. De andere liefde is anders, volwassen, als de liefde voor je echtgenoot.

Marcella noemt haar memoires “mijn erfenis”. Ze zegt: “Het is mijn nalatenschap aan de kinderen en kleinkinderen. Het waren geen makkelijke jaren, maar ik denk er met waardering aan terug.”

P.S. Helaas heeft Marcella de publicatie ervan niet meer meegemaakt. Toen ze de laatste materialen doorgaf sprak ze: “Ik heb hier niets meer aan toe te voegen.”

GLAGOSLAV PUBLICATIONS | ISBN: 978-1-914337-15-4 | NEDERLAND

